

[Transcript] Forklart / Synes du alt er dyrt? Det vil bli dyrere.

Er du en av dem som kjenner at mat og absolutt alt er blitt dyrt, eller lever du akkurat som før? Mens mange bestiller ferier og oppgraderer vårgarderoben med nye plag, er det andre som virkelig sliter med å betale husleia.

Ja, det er jo titt ofte om man må spørre om foreldre om hjelp da, til å klare sisten av måneden. Nå streiker ti tusenvis av arbeidere for å få mer lønn, fordi alt er blitt dyrt.

Men vil mer lønn gjøre at alt blir dyrt igjen?

Du hører på forklart fra Aftenbosten, jeg heter Cindy Søholl og i dag er det onsdag 19. april.

Jeg tror at de fleste kan forstå intuitivt det at 1 kroner betyr mer for en person med lavlønn enn en person med høylønn.

Jeg hadde litt sett nærmere på når jagt i hvor mye er det faktisk betyr.

Anasofie Bergvald er journalist i Aftenbosten, og hun møter Alene Mårn, Elin Tjecksru, som har fått det enda vanskeligere desist året.

Men så begynte å bense inn prisene.

Marker jeg det først, Cindy har jo litt reisevei, og så snalt det jo litt med strømmen.

Og så tenkte jeg, ja, jeg går opp litt i løn, så det blir kjempefint.

Men så flyder jo helt spist av både strømmen og prisvekst.

Elin er 43 år, hun har to barn og jobber som fagarbeider i barnehage.

Og snart er det tomt på konto Nennes.

Da jeg møtte Elin, så hadde hun 1.000 kroner igjen på konto.

Og det var over en uke til neste lønning.

Jeg var jammer sånn og snakket med honom hvordan prisveksten har rammer tunnet det siste året.

Hun har i utgangspunktet ikke en veldig høylønn, hun tener 470.000 kroner i året.

Og allerede før alle prisene begynte å stige, så slegte hun med å få ting til å gå rundt.

Et år senere så har alt bare blitt vanskeligere.

Jeg må følge at man ikke stekker til det.

Selv om man gjør alt man kan enda litt til for å få det til å gå rundt, så er det ikke bra nok.

Men det er ikke noe som er din følelse.

Da følger vi oss kanskje litt mislykket også.

Forbruksforskningsinstituttet SIFO har regnet ut hvor mye ulike folk har i forbruk.

Altså hvor mye penger de bruker på for eksempel mat, klær, Netflix, forsikring og barnehage.

Ikke strøm og bole.

Og det Anasofia har gjort er å samlinge tallene i 2022 med 2023.

Og for en alene forelder med to barn har utgiftene økt med 1300 kroner i monten.

Og det er bare på grunn av inflasjon.

Altså det er veldig tydelig det er at julavere Lundu har, jo har rører rammestua prisøkningen.

Vi så det at det var en kjempe stor forskjell mellom bussefører som tjener under 500 000 kroner i året.

Og psykepleier som tjener rundt 600 000 i året.

Og en finansanalytiker eller politiker som tjener rundt en million kroner i året.

Og for disse har de et veldig, veldig ulikt utgangspunkt.

For en bussefører så har prisøkningen spist opp nesten 20% av budgetteries.

Og det var penger som de hadde igjen til å betale for både bolig og strøm.

Mens for en politiker eller for en finansanalytiker så satte de igjen med nesten 30 000 kroner i fjord.

Og kun 2000 kroner mindre i år.

[Transcript] Forklart / Synes du alt er dyrt? Det vil bli dyrere.

Og det er jo en veldig mye mindre andel av de penger de satte igjen med.
Som de da har til å betale for bolig og strøm og sikkert litt til.
Og det har i hvert fall ikke sånn som Elin.
Den førte ganske mye stress.
For man må hele tiden vei opp.
Hva er det som er viktigst?
Hva må man prioritere?
Det er veldig belastende faktisk. Mye mer enn det man ville trod.
Og så skulle jeg gjerne at mer rom til å spare for eksempel da.
Ikke sant å kunne kjøpe min egen bolig, men det har jeg aldri hatt chance til å gjøre.
Never ever.
Eller sier at de streiker for de som har det like tøft som Elin.
Eller lederen Peggy Følsvik sier at de skal løfte dem som har minst,
og som rammes harest av at prisene går opp.
Det er kjempeurigt var det, at det skal være så stor forskjell.
Elin-lederen har gått ut og sagt at en av krone til at de trakter fra forhandlingene,
og at det ble streik, er at de ikke fikk et godt nok løft for de lavt lønte.
Og det innebærer det at i lønsforhandlingene, så forhandler man jo om en pot med penger,
eller en ramme som de kaller det.
Og en del av den rammen går jo til generelle lønstillegg som alle sammen får.
Og så finnes det også et ekstra tillegg, som er et krone-tillegg,
som går til de gruppene som har lavest lønn.
Og det betyr jo det at de gruppene får en høyere lønnsutvikling
prosentvis enn det resten av oss gjør.
Eller gjør det for de at de ønsker utjevne forskjellene
mellom disse tjener lite og resten av oss.
Men det har vært innmari derlig å slippe og spørre morasi.
En andre og tre og 40 om vi har lyst til å være på en halvdelt tur fordi jeg trenger mark.
Det har vært enig.
Og det er viktig for sånne som Elin, for de prisene stiger jo mer for hon ender de gjør for andre.
Og denne forskjellen står i kjernen av streiken som pågår nå.
Men løser vi hele problemet ved å gi mer i lønn?
Det er langt fra sikkert.
Etter 13 år som pilot, hoppet Kristine Lorang boksta av litt alt i det.
Følte grøndedrømmen og startet bastuppedriften Kuk Oslo.
Og i dag kan hun skilte med 9 bastur og 32 ansatte.
Reinskap er ikke det jeg er best på, så for meg er det opplagt at vi skal hjelpe her.
Vi har en reinskapsfører som forstår vår bransje,
og de hjelper oss å ta i bruk automatiseringen og alle de smarte løsningene som finnes i
reinskapsprogrammet TripleTex.
Vi har brukt TripleTex sin oppstart og kan genuint anbefale det til andre.
Nå kan du prøve det veldig fleksible reinskapsprogrammet TripleTex gratis i 14 dager på TripleTex
NO gratis.
Prisene stiger, rentene stiger, vi har mindre å rytte med.

[Transcript] Forklart / Synes du alt er dyrt? Det vil bli dyrere.

Men restaurangerne er fulle.

Og mange skal reise utenlands i sommer.

Sindre heiral, økonomie kommentator i E24, hvordan henger det sammen?

Ja, vi ser enda ikke så mye effekt av denne pæle raden av rentehevinger som Norges Bank har rullet ut.

Norge med flest har heller ikke hatt fete realens tillegg på en syv og otte år, ikke i det hele tatt.

Vi har gått omtrent i null, men vi har fortsatt å låne penger,

og dermed har vi klart å oppritte holdet forbruksfesten med lånt moro.

Og sånn har det vært en stund.

Men da prisene virkelig begynte å stige i fjor, så satte Norges Bank rentene opp,

og det har de fortsatt med gjennom det siste året.

For å roe pristegningen.

Men av en lang grunn så skjer ikke det nå.

Ja, folk bruker penger, folk kjøper ting selv om det er dyre,

og en viktig grunn til det er pandemiesparing.

Under pandemien kunne vi ikke gå på kaffe, reise eller spise på restaurant, sånn, gjemt over.

Og i tillegg var det rekordlave renter.

Da fikk mange et voldsomt overskutt.

Man brukte mange tusen kroner mindre på borloene per mån enn nå,

og det er de midlene som fortsatt ligger her.

Og derfor ser vi ikke effekten av rentehevingene enda.

Ja, det er vane at det ligger en tidsforsinkelse i rentehevinger.

I mange land kan den forsinkelsen være på mange år, for de folk flest har fast rente.

I Norge har nesten alle flytende rente, så det er bare noen få måneders forsinkelse

før det skyller inn i nettbanken forfult.

Men Norges bank er overrasket over hvor vanskelig det er å knekke normens pengebruk.

Er det bare spare pengene fra pandemien som er årsaken til pristegningen?

Nei, for i tillegg er det sånn at nesten alle er i jobb.

Det er veldig lav ledighet og så historisk.

Så det er mer de 5-10 prosentene med lavest inntekt som virkelig sliter allerede.

Enn så lenge har det store flertall stadig penger til overs.

Og de som tjener minst er de som nå må bruke størst andel av inntekten sin på basisutgifter.

Hva mener du med basisutgifter?

Det er det helt det med den tære, det er det vi trenger for å få hverdagen til å gå rundt mat, klær,

barnehage, transport, dermed blir det lite igjen når alt blir dyre.

Sånn for Alene Mårn Elen.

I 2022 viser tall fra SSB at nordmennes nitt ble like hart rammet.

Både de med høye inntekter og de med lave inntekter.

Men de rammes på ulike måter, og derfor slår det haret ut for de som tjener minst.

Ja, lave inntektsgruppene ble rammet av inflasjonen den brennhete prispirealen

som vi møter i butikken, ved pumpene og på restaurangen.

Høyere inntektsgrupper ble rammet av økte remter på bolån.

For har du god råd, så får du høyere lån av banken.

Dermed er det også en enorm forskjell på en som tjener 6 eller 700.000.

[Transcript] Forklart / Synes du alt er dyrt? Det vil bli dyrere.

Du har mye mindre igjen etter å ha dekket med dvende utgifter, hvis du bare tjener 600.000, som egentlig er en ganske ok inntekt. Og mye mer igjen sett med bankensøyn også, hvis du tjener 700.000. Og denne forskjellen er noe av det som står i kjernen av streiken som pågår. Og LO bruker forskjellene som et argument for mer lån til dem som tjener minst i dag. Men å gi dem høyere lån er kanskje ikke nok. For mer lån betyr mer forbruk, som gjør at inflasjonen øker enda mer. Ja, det er skikkelig at det blir lønsøkningen ordentlig fett. Så må mange bedrifter igjen øke prisene på sine varer for å folk å gå rundt. Og da har vi i gang en løns- og prisprial, hvor vi krever mer løn, og prisene øker, og så krever vi mer i lønn igjen. Og da øker inflasjonen. Og fortsetter inflasjonen kan du også ramme dem som allerede har høy-intekt. For jo høyere løn du har, jo mer lån kan du få av banken for å fortsette å bruke penger. Og da blir lettsentralbanken måtte stå i rentevenger enda lenger i forsøk på å kvele norske økonomien. Som igjen fører til høyere rentetifter fordi med høyere lån. Sindra, er det sånn at den eneste veien ut av denne spiralen er at vi bare slutter å bruke penger? Ja, da å gjøre jo det enn Norge's bank ønsker. At rentevenget skal gjøre litt vondt, og at vi begynner å bruke mindre penger. Passive penger på konto er ikke i bruk, men vi går ut, holder vi liv i restauranger, skatter og prisstegningen. Så når vil dette snu da sindra? Når er det sparepengene fra pandemien tar slutt? Jeg tror mange vil merke at kontoen er litt tommere etter sommeferden, hvor vi da gjerne har dratt uten dann, så brukte godt med penger også, og har sett hvordan den svært svake kronen har gjort ferereisen til, blant annet i tale, langt dyre. Og så kommer jo da en høstkollektion, som også er etter ny svak kronekurs. Den vil bli langt dyre. iPhone til høsten blir langt dyre, men jeg har vært vant til. Da kommer virkelig bakhusen etter sommeren. Du har rørt en podcast fra Aftenposten. Det var Anasofie Bergvalg, som intervjuet Alénemoren Elin Kjecksru, og forklarte hvordan økonomin rammer det mest sårbare. Og det var kommentator i E24, Sindra Heidel, som forklarte deg hvordan renter og inflasjon rammer ulike grupper. Denne episoden er laget av produsent Ola Veggesreider, og denne videoen vil du se inn. Denne episoden er laget av produsent Ola Veggesvik, og meg, Sunde Søhor. Resten av forklart er Anasve Berg, Jenny Førland og Philip A. Johannesborg. Synes du det er kjedelig å skrive nyheter i tekst? Skulle du heller ha hørt mer nyheter enn dagens kvarter med forklart?

[Transcript] Forklart / Synes du alt er dyrt? Det vil bli dyrere.

Nå kan du det.

På aftenposten.no og i appen, så kan du høre en kloner av versjonen av min stemme lese aftenpostens artikler.

Ikke sant?

Sant du kan det?

Jo, det stemmer.

Mens du går tur, vasker huset eller kommer deg til jobb, lese jeg de nyheterne du vil høre.

Avspillingsknappen finner du inne i artiklerne på aftenposten.